

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

สรุปผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเพื่อเปรียบเทียบการทำหน้าที่ของครอบครัว และภาวะซึมเศร้า ในนักเรียนวัยรุ่นที่มาจากครอบครัวหย่าร้างกับครอบครัวปกติ และหาความสัมพันธ์เชิงทำนายของการทำหน้าที่ของครอบครัว กับภาวะซึมเศร้าในนักเรียนวัยรุ่นที่มาจากครอบครัวหย่าร้างกับครอบครัวปกติ

ประชากร ได้แก่ นักเรียนที่กำลังศึกษาอยู่ในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย (ม. 4-6) ในโรงเรียนรัฐบาลและเอกชน จังหวัดปราจีนบุรี ปีการศึกษา 2547 ซึ่งเป็นนักเรียนวัยรุ่นที่มาจากครอบครัวปกติ 72 คนและนักเรียนวัยรุ่นที่มาจากครอบครัวหย่าร้าง 72 คน จากโรงเรียนทั้งหมด โดยสุ่มจับสลากรายชื่อโรงเรียนได้ 9 แห่ง (รัฐบาล = 8 แห่ง, เอกชน = 1 แห่ง) ได้แก่ โรงเรียนศรีมหาโพธิ์ โรงเรียนศรีมหาสมุทร โรงเรียนประจันตราษฎ์บำรุง โรงเรียนไทยรัฐวิทยา 7 โรงเรียนจิตใจชื่น โรงเรียนมณีเสวตอุปถัมภ์ โรงเรียนเตรียมอุดมมณีน้อยเกล้าฯ โรงเรียนวังตะเคียนวิทยาคม และโรงเรียนมัธยมวัดใหม่กรงทอง

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นแบบสอบถาม ประกอบด้วย 3 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 เป็นข้อมูลเบื้องต้นของครอบครัวนักเรียน ส่วนที่ 2 แบบประเมินภาวะซึมเศร้า (CES-D) ส่วนที่ 3 แบบประเมินการทำหน้าที่ของครอบครัว (CFI) ได้นำแบบสอบถามส่วนที่ 2, 3 ไปทดสอบหาค่าความเที่ยงโดยใช้สัมประสิทธิ์อัลฟาของครอนบาค ได้ค่าความเที่ยงของแบบสอบถามส่วนที่ 2 เท่ากับ 0.84 และส่วนที่ 3 เท่ากับ 0.87 เครื่องมือส่วนที่ 1 ได้นำไปให้อาจารย์ที่ปรึกษาตรวจสอบความถูกต้องและความตรงตามเนื้อหา และเก็บข้อมูลในช่วง 16-20 สิงหาคม 2547 รวมเวลา 5 วัน นำมาวิเคราะห์ข้อมูลโดยหาค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบที (Independent t-Test) การวิเคราะห์ ANOVA ทดสอบค่าความสัมพันธ์โดยใช้สถิติ Chi-square และการวิเคราะห์ถดถอยเชิงเส้นตรงอย่างง่าย (Simple Regression)

ผลการศึกษา สรุปได้ดังนี้

1. ข้อมูลทางประชากรศาสตร์ และข้อมูลครอบครัวของนักเรียนกลุ่มตัวอย่าง พบกลุ่มตัวอย่างทั้ง 2 กลุ่ม เป็นเพศหญิงจำนวน 94 คน คิดเป็นร้อยละ 65.3 และเพศชายจำนวน 50 คน คิดเป็นร้อยละ 34.7 อายุเฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่างคือ 16-17 ปี 11 เดือน เรียนอยู่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 จำนวน 55 คน, มัธยมศึกษาปีที่ 5 จำนวน 40 คน, มัธยมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 49 คน คิดเป็นร้อยละ

38.2, 27.8 และ 34.0 ตามลำดับ จำนวนพี่น้องที่ร่วมบิดา มารดาที่แท้จริงส่วนใหญ่มีจำนวน 1-2 คน คิดเป็นร้อยละ 56.3 นักเรียนวัยรุ่นที่มาจากครอบครัวปกติ ส่วนใหญ่อาศัยอยู่กับบิดาและมารดา เป็นครอบครัวเดี่ยวจำนวน 55 คน คิดเป็นร้อยละ 76.39 และนักเรียนวัยรุ่นที่มาจากครอบครัวหย่าร้าง ส่วนใหญ่อาศัยอยู่กับญาติพี่น้อง มีจำนวน 22 คน คิดเป็นร้อยละ 30.57 รองลงมาคือ อาศัยอยู่กับ มารดาที่แท้จริงหรือบิดาที่แท้จริงเพียงคนเดียวจำนวน 16 และ 10 คน คิดเป็นร้อยละ 22.21 และ 13.89 ตามลำดับ

2. จากการใช้เกณฑ์คะแนนภาวะซึมเศร้าที่ ≥ 22 คะแนน พบว่ามีจำนวนนักเรียนที่มี ภาวะซึมเศร้าในครอบครัวปกติ มากกว่าในครอบครัวหย่าร้าง

3. ผลการทดสอบสมมติฐาน พบว่า

3.1 การทำหน้าที่ของครอบครัว ในนักเรียนวัยรุ่นที่มาจากครอบครัวหย่าร้างและ ครอบครัวปกติไม่แตกต่างกัน สรุปได้ว่า ถึงแม้ครอบครัวที่มีพื้นฐาน โครงสร้างครอบครัว แตกต่างกัน จะมีการทำหน้าที่ของครอบครัวไม่แตกต่างกันด้วย

3.2 นักเรียนวัยรุ่นที่มาจากครอบครัวปกติมีภาวะซึมเศร้ามากกว่าในนักเรียนวัยรุ่น ที่มาจากครอบครัวหย่าร้าง

3.3 การทำหน้าที่ของครอบครัวมีความสัมพันธ์ทางลบกับภาวะซึมเศร้าของนักเรียน วัยรุ่น และพบว่าการทำหน้าที่ของครอบครัวสามารถทำนายการเกิดภาวะซึมเศร้าในนักเรียนวัยรุ่นได้

อภิปรายผล

โดยปกติทั่วไปในแต่ละครอบครัวเดี่ยวจะประกอบด้วยสมาชิกในครอบครัว ซึ่งได้ ปฏิบัติหน้าที่ของตนเองตามบทบาทแต่ละคน ได้แก่ บทบาทบิดา มารดา และบทบาทของบุตร นอกจากนี้ยังมีองค์ประกอบอื่น ๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องและเป็นปัจจัยที่ส่งเสริมให้ครอบครัวมีการ ดำเนินชีวิตต่อไป ซึ่งได้แก่สมาชิกคนอื่น ๆ ในครอบครัว เช่น ปู่ ย่า ตา ยาย และญาติพี่น้องคนอื่น นอกจากนี้แล้วแต่ละครอบครัวยังมีสมาชิกในครอบครัวที่แตกต่างกันออกไป โดยแบ่งลักษณะ ครอบครัวตามโครงสร้างทางกายภาพ นั่นคือ การอาศัยอยู่ร่วมกันของสมาชิกในครอบครัว แบ่งได้ เป็นครอบครัวปกติ หมายถึงครอบครัวที่มีทั้งบิดา มารดาและบุตรอยู่ด้วยกัน ในครอบครัวปกติยัง ประกอบด้วยครอบครัวเดี่ยวและครอบครัวขยาย ภายหลังมีการแต่งงานไประยะหนึ่งแล้ว เมื่อเวลา หรือมีปัจจัยอื่น ๆ เปลี่ยนแปลง อาจทำให้โครงสร้างของครอบครัวเปลี่ยนแปลงไปจากครอบครัว ปกติ อาจจะมีการหย่าร้างเกิดขึ้น และเกิดเป็นครอบครัวใหม่ภายหลังการหย่าร้างขึ้นอีกได้แก่ ครอบครัวหย่าร้างที่มีบิดาหรือมารดาเป็นผู้เลี้ยงดูบุตรเพียงคนเดียวหรือเป็นครอบครัวเดี่ยว ครอบครัวหย่าร้างที่มีบิดา มารดาแต่งงานใหม่ กลายเป็นครอบครัวที่มีบิดาหรือมารดาเลี้ยง

ครอบครัวหย่าร้างที่เป็นครอบครัวขยาย คือ ภายหลังการหย่าร้าง บิดาหรือมารดาจะนำบุตรไปเลี้ยงดูและอาศัยอยู่กับครอบครัวเดิม ครอบครัวหย่าร้างที่ภายหลังการแยกทางกันมีบิดาหรือมารดาเสียชีวิตไปทำให้ต้องเป็นหม้าย

จะเห็นได้ว่าองค์ประกอบหรือโครงสร้างครอบครัวมีการเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลา ซึ่งจะทำให้ครอบครัวแต่ละชนิดมีการแสดงบทบาทและมีการทำหน้าที่ที่ครอบครัวได้แตกต่างกันออกไปตามบริบทหรือขอบเขตของครอบครัวนั้น ๆ นอกจากนี้ยังเป็นที่น่าสนใจว่า ความแตกต่างด้านวัฒนธรรมประเพณีหรือ เชื้อชาติ ก็ทำให้ครอบครัวมีโครงสร้างหรือ การดำเนินชีวิตครอบครัวที่แตกต่างกันด้วย เห็นชัดเจนได้ในสังคมไทยกับต่างประเทศ พบว่าครอบครัวไทยส่วนใหญ่เป็นครอบครัวขยาย ภายหลังการหย่าร้างจึงเกิดเป็นครอบครัวหย่าร้างที่อยู่กับญาติพี่น้องเป็นส่วนมาก ในขณะที่ต่างประเทศส่วนใหญ่เป็นครอบครัวเดี่ยว

ดังนั้นจึงอาจทำให้มีความแตกต่างในด้านการทำหน้าที่ที่ครอบครัวแต่ละชนิดในสังคมที่ต่างกัน นอกจากนี้แล้วการทำหน้าที่ที่ครอบครัวยังมีความสัมพันธ์ต่อการเปลี่ยนแปลงด้านพฤติกรรมในบุตร โดยเฉพาะบุตรวัยรุ่น ซึ่งส่งผลกระทบต่อปัญหาทางสุขภาพจิตได้แก่ ภาวะซึมเศร้าได้ แต่อย่างไรก็ตาม การเกิดภาวะซึมเศร้าในบุตรวัยรุ่นไม่ได้มีสาเหตุจากความแตกต่างด้านโครงสร้างของครอบครัว หรือการทำหน้าที่ของครอบครัวเท่านั้น แต่ยังมีปัจจัยอื่น ๆ ที่เป็นผลกระทบทำให้บุตรวัยรุ่นมีภาวะซึมเศร้าได้อีก

การอภิปรายผลการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้อภิปรายตามสมมติฐานการวิจัยได้ดังนี้

สมมติฐานที่ 1 ครอบครัวของนักเรียนวัยรุ่นที่ปกติมีการทำหน้าที่ของครอบครัวดีกว่าครอบครัวของนักเรียนวัยรุ่นที่หย่าร้าง

จากการศึกษาในครั้งนี้ ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนวัยรุ่นที่มาจากครอบครัวปกติและครอบครัวหย่าร้าง มีคะแนนการทำหน้าที่ของครอบครัวไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้จึงสามารถอธิบายได้ว่าในกลุ่มตัวอย่าง นักเรียนวัยรุ่นที่มาจากครอบครัวหย่าร้างส่วนใหญ่อยู่ในครอบครัวขยาย คือ อยู่กับญาติพี่น้อง จึงอาจทำให้ครอบครัวมีแหล่งสนับสนุนของครอบครัวที่ดี ครอบครัวสามารถทำหน้าที่ได้ดีถึงแม้ว่าครอบครัวจะหย่าร้างไปแล้ว นั่นคือครอบครัวเดิมอาจจะมีอิทธิพลต่อทั้งทางบวกและทางลบต่อครอบครัวใหม่ หากครอบครัวมีการสนับสนุน ประคับประคองแก่คู่สมรส ครอบครัวใหม่ก็จะทำหน้าที่ได้ดี (อุมาพร ตรังคสมบัติ, 2545) ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ พวงเพ็ญ ชุมพรพรณ (2543) ได้ศึกษาเรื่องการปรับตัวของสตรีที่เลี้ยงดูบุตรตามลำพังในชุมชนเมือง กรุงเทพมหานคร จำนวน 30 คน พบว่าการที่ครอบครัวมีแหล่งสนับสนุนจากครอบครัวเดิมจะทำให้ครอบครัวนั้นมีการปรับตัวได้ดี ซึ่งจะส่งผลให้ครอบครัวมีการทำหน้าที่ของครอบครัวได้ดีด้วย

สัมพันธภาพระหว่างสมาชิกในครอบครัว อาจมีผลต่อการทำหน้าที่ของครอบครัวได้นั้นคือ หากสมาชิกในครอบครัวมีสัมพันธภาพที่ดีต่อกันก็จะทำให้ครอบครัวมีการทำหน้าที่ได้ดียิ่งขึ้น ซึ่งจากการวิจัยครั้งนี้พบว่าครอบครัวหย่าร้างมีการทำหน้าที่ได้ดีพอ ๆ กับครอบครัวปกติ นั้นแสดงให้เห็นว่า ในครอบครัวหย่าร้างนั้น สมาชิกในครอบครัวอาจมีสัมพันธภาพที่ดีต่อกันก่อนการหย่าร้างหรืออาจมีความขัดแย้งกันน้อย จึงทำให้ภายหลังมีการหย่าร้างยังคงมีการทำหน้าที่ของครอบครัวได้ดีอยู่ สอดคล้องกับการศึกษาของ แมคโคบี, เด็บเนอร์ และ โนฮอกิน (Maccoby, Depner, & Mnookin, 1990) ที่ได้ศึกษาเกี่ยวกับสัมพันธภาพของบิดา มารดา ภายหลังการหย่าร้าง โดยศึกษาเพื่อเปรียบเทียบการร่วมมือกันในการทำหน้าที่ของครอบครัวในครอบครัวที่บิดาเป็นผู้ดูแลบุตร ครอบครัวที่มีมารดาเป็นผู้ดูแลบุตร และครอบครัวที่มีทั้งบิดาและมารดาเป็นผู้ดูแลบุตร จำนวน 1,128 ครอบครัว พบว่าบิดา มารดาที่มีการร่วมมือกันทำหน้าที่และมีสัมพันธภาพที่ดีต่อกัน ภายหลังการหย่าร้าง ก็จะทำให้บิดา มารดาในกลุ่มนี้มีการทำหน้าที่ของครอบครัวได้ดีอยู่ และยังพบว่าคู่ที่มีความขัดแย้งกันน้อยก่อนการหย่าร้าง จะมีการสร้างสัมพันธภาพและให้ความร่วมมือในการทำหน้าที่ได้ดีขึ้นภายหลังการหย่าร้าง โดยครอบครัวทั้ง 3 แบบจะมีสัมพันธภาพหรือความร่วมมือที่ไม่แตกต่างกัน

จากการศึกษาของ อาร์ดิตต์ (Arditte, 1999) ศึกษาเชิงคุณภาพในกลุ่มวัยรุ่น 58 คน ที่มาจากครอบครัวหย่าร้าง เรื่องสัมพันธภาพของมารดาและบุตรภายหลังการหย่าร้าง พบว่า มารดาและบุตรมีสัมพันธภาพที่ดีต่อกันเป็นแบบเพื่อน ปรัชญาปัญหากันได้เป็นอย่างดี แสดงว่ามีการทำหน้าที่ของครอบครัวได้ดี และ แมสเฮเตอร์ (Masheter, 1991) ได้ศึกษาเรื่องบทบาทด้านสัมพันธภาพและความขัดแย้งระหว่างบิดา มารดาภายหลังการหย่าร้าง โดยศึกษาในกลุ่มตัวอย่าง คู่สมรสที่ผ่านการหย่าร้าง และยังมีปฏิสัมพันธ์ต่อกันอย่างน้อยเดือนละครั้ง จำนวน 265 คน พบว่าสัมพันธภาพภายในครอบครัวมีผลต่อการทำหน้าที่ของครอบครัวภายหลังการหย่าร้าง การทะเลาะและมียอคติต่อกันภายหลังการหย่าร้างมีความสัมพันธ์ต่อความผาสุกของครอบครัวซึ่งเกี่ยวข้องกับการทำหน้าที่ของครอบครัว

จำนวนบุตรที่อยู่ในความดูแลของครอบครัว มีส่วนเกี่ยวข้องกับการทำหน้าที่ของครอบครัว หากครอบครัวมีบุตรจำนวนมากก็อาจจะทำให้บิดา มารดา มีบทบาทหน้าที่ที่หลากหลาย ทำให้การทำหน้าที่ของครอบครัวบกพร่องได้ ในขณะที่ครอบครัวหย่าร้างจะมีจำนวนสมาชิกของครอบครัวลดลงทำให้ความเครียดในบทบาทของครอบครัวลดลงจึงสามารถทำหน้าที่ได้ดี (Bomar, 1996) จากการศึกษาของ บาล์ม (Baum, 2003) ที่พบว่าในครอบครัวหย่าร้าง ที่มีบุตรที่มารดาต้องดูแลจำนวนมากจะทำให้บทบาทในการทำหน้าที่ของมารดาลดลง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยครั้งนี้ว่า กลุ่มตัวอย่างทั้ง 2 กลุ่มมีจำนวนบุตรที่อยู่ในความดูแลเพียง 1-2 คน จึงทำให้ครอบครัวยังคงทำหน้าที่ของครอบครัวได้ดี และไม่แตกต่างกัน

นอกจากปัจจัยดังกล่าวแล้ว ยังมีปัจจัยด้านระยะเวลาของการหย่าร้างหรือระยะเวลาของการอยู่ร่วมกันของบิดา มารดาอาจมีผลต่อการทำหน้าที่ของครอบครัวได้ อาจมีทั้งผลดีและผลเสียต่อการทำหน้าที่ของครอบครัว เนื่องจากระยะเวลาการหย่าร้างที่ยาวนานก็ยิ่งทำให้ความขัดแย้งของบิดา มารดาลดลง เกิดความเครียดจากความขัดแย้งน้อยลง ทำให้ครอบครัวภายหลังการหย่าร้างมีการทำหน้าที่ได้ดีขึ้น ในขณะที่ครอบครัวปกติที่มีทั้งบิดาและมารดาอยู่ด้วยกันเป็นเวลานาน บางครั้งทำให้เกิดความขัดแย้งกันขึ้นและรุนแรงมากขึ้น ก็อาจทำให้ครอบครัวมีความบกพร่องในการทำหน้าที่ของครอบครัวได้ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ บลูม และคินเคิล (Bloom & Kindel, 1985) ศึกษาถึงปัจจัยต่อเนื่องที่ก่อให้เกิดสัมพันธภาพระหว่างคู่สมรส พบว่า ระยะเวลาของการใช้ชีวิตอยู่ด้วยกันมีผลต่อการทำหน้าที่ของครอบครัว เช่นเดียวกับการศึกษาของ เฟิสเทนเบอร์ค และเชอร์ลิน (Furstenberg & Cherlin, 1991) ศึกษาถึงผลกระทบที่เกิดต่อบุตรเมื่อบิดา มารดามีการหย่าร้าง และการศึกษาของบäum (Baum, 2003) ที่ศึกษาถึงสัมพันธภาพและบทบาทของบิดา มารดาในกระบวนการหย่าร้าง พบว่าระยะเวลาของการหย่าร้างมีผลต่อการทำหน้าที่ของครอบครัว โดยเฉพาะมารดา เมื่อเวลาภายหลังการหย่าร้างยิ่งนานทำให้บุตรที่อยู่กับมารดา มีศักยภาพด้านความรับผิดชอบมากขึ้นทำให้สามารถทำหน้าที่ของครอบครัวต่อกันได้ดีขึ้น โดยเฉพาะบุตรที่เป็นพี่อาจมีบทบาทช่วยมารดาในการดูแลน้องได้ดียิ่งขึ้น

รายได้ของครอบครัวมีอิทธิพลต่อการทำหน้าที่ของครอบครัว เนื่องจากรายได้เป็นปัจจัยที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตครอบครัว บิดา มารดาที่มีฐานะครอบครัวไม่ดีจะต้องดิ้นรนทำงานเพื่อหารายได้จึงอาจทำให้มีเวลาในการทำหน้าที่ของครอบครัวลดลงได้ แต่ถ้าหากครอบครัวใดที่มีฐานะครอบครัวดีอยู่แล้วก็จะทำให้บิดา มารดา มีเวลาในการทำหน้าที่ของครอบครัวที่สมบูรณ์ขึ้น (อุมาพร ครุฑสมบัติ, 2545) จึงสอดคล้องกับการศึกษาของ อาร์เรนเดล (Arendell, 1995) เรื่องบิดากับการหย่าร้าง พบว่ารายได้ของครอบครัวมีผลต่อการทำหน้าที่ของครอบครัวเมื่อเกิดการ หย่าร้าง เป็นการแสดงให้เห็นว่า หากครอบครัวที่มีรายได้ดี ฐานะครอบครัวดี ไม่ว่าจะเป็นครอบครัวปกติหรือหย่าร้างก็ยังทำหน้าที่ของครอบครัวได้ดีอยู่

ดังนั้นจะเห็นได้ว่าการทำหน้าที่ของครอบครัวนั้นอาจจะไม่ได้ขึ้นอยู่กับการที่บิดา มารดาต้องอยู่ด้วยกันหรือเป็นผู้ดูแลบุตรทั้งคู่เท่านั้นจึงจะทำให้มีการทำหน้าที่ได้อย่างสมบูรณ์และดีได้ แต่อาจมีปัจจัยอื่นที่มีความสำคัญและเกี่ยวข้องกับความสามารถในการทำหน้าที่ของครอบครัว ซึ่งได้แก่ พื้นฐานครอบครัวเดิมของบิดา มารดา สัมพันธภาพภายในครอบครัว ระยะเวลาของการหย่าร้างและระยะเวลาของการอยู่ร่วมกันของบิดา มารดา รายได้ ระดับการศึกษาของสมาชิกในครอบครัว จำนวนบุตรที่บิดา มารดาต้องรับผิดชอบดูแล ซึ่งปัจจัยดังกล่าวเหล่านี้จะทำให้

บทบาทในการทำหน้าที่ของครอบครัวในนักเรียนกลุ่มตัวอย่างทั้ง 2 กลุ่มได้เปลี่ยนแปลงไป ทำให้คะแนนการทำหน้าที่ของครอบครัวจากผลการวิจัยในครั้งนี้ไม่แตกต่างกัน

สมมติฐานที่ 2 นักเรียนวัยรุ่นที่มาจากครอบครัวหย่าร้างมีภาวะซึมเศร้าสูงกว่านักเรียนวัยรุ่นที่มาจากครอบครัวปกติ

ผลการวิจัยครั้งนี้พบว่านักเรียนวัยรุ่นที่มาจากครอบครัวปกติมีคะแนนภาวะซึมเศร้ามากกว่านักเรียนวัยรุ่นที่มาจากครอบครัวหย่าร้าง โดยกำหนดจุดตัดของคะแนนภาวะซึมเศร้าเท่ากับ 22 คะแนน และพบว่าจำนวนนักเรียนวัยรุ่นที่มาจากครอบครัวปกติที่มีภาวะซึมเศร้ามีจำนวน 30 คน จากนักเรียนทั้งหมด 72 คน และนักเรียนวัยรุ่นที่มาจากครอบครัวหย่าร้าง มีจำนวน 15 คน จากนักเรียนทั้งหมด 72 คน แสดงให้เห็นว่านักเรียนวัยรุ่นที่มาจากครอบครัวปกติมีจำนวนนักเรียนที่ซึมเศร้ามากกว่านักเรียนวัยรุ่นที่มาจากครอบครัวหย่าร้างถึง 2 เท่า และผลการวิจัยครั้งนี้ไม่สอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้ อธิบายได้ว่านอกจากการหย่าร้างของบิดา มารดาจะมีความสัมพันธ์กับภาวะซึมเศร้าของบุตรวัยรุ่นแล้ว จากการวิจัยครั้งนี้อาจมีการได้มาของกลุ่มตัวอย่างยังไม่ดีพอ เนื่องจากกลุ่มตัวอย่างที่มาจากครอบครัวหย่าร้างส่วนใหญ่อาศัยอยู่กับญาติพี่น้อง ซึ่งถ้าหาญาติพี่น้องของกลุ่มตัวอย่างเป็นแหล่งช่วยในการสนับสนุนทางสังคมที่ดีจะช่วยให้วัยรุ่นไม่เกิดภาวะซึมเศร้าได้

ระยะเวลาหลังการหย่าร้างของบิดา มารดา ยังมีความสัมพันธ์ต่อการเกิดภาวะซึมเศร้าของบุตร เนื่องจากระยะเวลาหลังการหย่าร้างยิ่งผ่านไปนานเท่าใด ก็ยิ่งทำให้ความขัดแย้งของบิดา มารดาค่อย ๆ ลดลงทำให้สถานการณ์ความตึงเครียดลดลง รวมทั้งยังทำให้บุตรวัยรุ่นที่ผ่านเหตุการณ์อันเลวร้ายจากการหย่าร้างของบิดา มารดา สามารถปรับตัวต่อเหตุการณ์นั้นได้ดี ก็จะทำให้บุตรวัยรุ่นในครอบครัวหย่าร้างมีภาวะซึมเศร้าลดลง เช่นเดียวกับการวิจัยในครั้งนี้ ถ้าหากมีการสอบถามถึงระยะเวลาหลังการหย่าร้างของบิดา มารดาของกลุ่มตัวอย่าง ก็อาจจะพบว่ากลุ่มตัวอย่างสามารถปรับตัวได้ดีต่อการหย่าร้าง เมื่อระยะเวลาได้ผ่านไปนานแล้ว จึงทำให้นักเรียนวัยรุ่นที่มาจากครอบครัวหย่าร้างมีภาวะซึมเศร้าน้อยกว่านักเรียนวัยรุ่นที่มาจากครอบครัวปกติ สอดคล้องกับการศึกษาของ พาโลซาอารี, อุลลา, อโร และฮิลเลวี (Palosaari, Ulla, Aro, & Hillevi, 1994) ได้ศึกษาผลของระยะเวลาของการหย่าร้างต่อการเกิดภาวะซึมเศร้าในเด็กวัยรุ่น โดยศึกษาในเด็กนักเรียนอายุเฉลี่ย 15.9 ปี จำนวน 2,194 คน พบว่าระยะเวลาของการหย่าร้างของบิดา มารดา ยิ่งนานขึ้นทำให้วัยรุ่นหญิงมีความรู้สึกลึกซึ้งในตนเองสูงขึ้นและเป็นสาเหตุทำให้วัยรุ่น ไม่มีภาวะซึมเศร้าได้

ความผูกพันในครอบครัว สัมพันธภาพกับบุคคลในครอบครัวและบุคคลอื่นเช่น เพื่อน การเห็นคุณค่าในตนเอง ทำให้เป็นที่ยอมรับของสังคมวัยรุ่นจะมีการปรับตัวเข้ากับสังคมได้ดี

มีอิทธิพลต่อการเกิดภาวะซึมเศร้าได้ ดังบทความของ ฮเวนสไตน์ (Hauenstein, 2003) ได้กล่าวถึงภาวะซึมเศร้าในวัยรุ่นว่า ปัจจัยด้านผลการเรียนต่ำ สัมพันธภาพที่ไม่ดีกับบิดา มารดา มีพฤติกรรมที่มีปัญหา ความขัดแย้งกับบิดา มารดาจะมีผลทำให้บุตรวัยรุ่นเกิดภาวะซึมเศร้าได้

จากการศึกษาของ จุลจราพร ศรีเพชร (2544) ได้ทำการศึกษาถึงปัจจัยที่มีผลต่อภาวะซึมเศร้าในวัยรุ่นที่กำลังศึกษาในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4-6 จำนวน 400 คน พบว่าความผูกพันกับบิดา มารดา และความสัมพันธ์กับเพื่อนมีอิทธิพลต่อการเกิดภาวะซึมเศร้าในนักเรียนวัยรุ่น คิดเป็นร้อยละ 67.80 นอกจากนี้ยังได้มีการศึกษาถึงอิทธิพลของความรู้สึกลึกซึ้งมีคุณค่าในตนเองต่อภาวะซึมเศร้าโดย ปรีชา สุวัญบุตร (2543) ศึกษาเรื่องภาวะซึมเศร้าและการแสวงหาความช่วยเหลือของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในเขตกรุงเทพมหานครพบว่าสัมพันธภาพระหว่างบุคคลและการเห็นคุณค่าในตนเองสามารถทำนายการเกิดภาวะซึมเศร้าได้ร้อยละ 47.1 เช่นเดียวกับการศึกษาของ มัชฌานา นทีธาร (2546) ได้ศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อภาวะซึมเศร้าของเด็กวัยรุ่น จังหวัดเชียงใหม่ ในนักเรียน ม. 4-6 พบว่าความรู้สึกลึกซึ้งมีคุณค่าในตนเองและความผูกพันในครอบครัว สามารถร่วมกันทำนายภาวะซึมเศร้าของเด็กวัยรุ่นได้ถึงร้อยละ 52.7

จากการศึกษาของ พาโรซาอารี และอาโร (Palosari & Aro, 1995) ซึ่งได้ศึกษาความใกล้ชิดผูกพัน เป็นปัจจัยที่ป้องกันการเกิดภาวะซึมเศร้าในวัยรุ่นที่มาจากครอบครัวหย่าร้างและในวัยรุ่นที่มีความรู้สึกลึกซึ้งมีคุณค่าในตนเอง โดยศึกษาในวัยรุ่นอายุ 16-22 ปีจำนวน 1,656 คน จากครอบครัวปกติและครอบครัวหย่าร้าง พบว่าวัยรุ่นที่มีอายุ 16 ปี มีความรู้สึกลึกซึ้งมีคุณค่าในตนเองมากที่สุดและเป็นกลุ่มที่มีความใกล้ชิดผูกพันกับสมาชิกในครอบครัวต่ำ นอกจากนี้ยังพบว่าความใกล้ชิดผูกพันกับสมาชิกในครอบครัวเป็นปัจจัยที่สามารถป้องกันความเสี่ยงที่จะก่อให้เกิดความรู้สึกลึกซึ้งมีคุณค่าในตนเองจากภาวะซึมเศร้า โดยไม่คำนึงถึงเบื้องหลังของครอบครัวว่าจะเป็นครอบครัวปกติหรือครอบครัวหย่าร้าง นั่นคือ ทั้งวัยรุ่นที่มาจากครอบครัวปกติและมาจากครอบครัวหย่าร้างหากสมาชิกในครอบครัวมีความใกล้ชิดผูกพันกันเป็นอย่างดีแล้วก็จะทำให้วัยรุ่นในครอบครัวนั้นไม่มีภาวะซึมเศร้าได้

ดังนั้นจึงสามารถอธิบายถึงผลการวิจัยในครั้งนี้ได้ว่า หากนักเรียนวัยรุ่นที่มาจากครอบครัวปกติมีความผูกพันกับครอบครัวต่ำ และมีการเห็นคุณค่าในตนเองต่ำก็อาจจะทำให้นักเรียนวัยรุ่นในกลุ่มดังกล่าวมีภาวะซึมเศร้ามากกว่านักเรียนวัยรุ่นที่มาจากครอบครัวหย่าร้างได้ และแสดงให้เห็นว่าจากการศึกษาที่ผ่านมา นอกจากสภาพทางโครงสร้างของครอบครัวจะมีผลต่อภาวะซึมเศร้าในบุตรวัยรุ่นแล้ว ยังมีปัจจัยอื่น ได้แก่ เพศ อาจมีอิทธิพลต่อการเกิดภาวะซึมเศร้าในวัยรุ่นได้เนื่องจากวัยรุ่นหญิงและชายจะมีการเปลี่ยนแปลงทางด้านภาพลักษณ์จากการเจริญเติบโต และการเปลี่ยนแปลงเนื่องจากฮอร์โมนทางเพศ ซึ่งเพศหญิงจะมีความเสี่ยงเปรียบทางด้านเพศ

มากกว่าชาย เช่น เสี่ยงต่อการถูกข่มขืน ถูกทารุณกรรมทางเพศได้ง่ายกว่าเพศชาย รวมทั้งวัยรุ่นหญิงจะต้องเผชิญกับการปรับบทบาทเพื่อเข้าสู่สังคมเมื่อเริ่มเข้าสู่วัยผู้ใหญ่ เริ่มมีความรับผิดชอบมากขึ้น บางครั้งมีการปรับบทบาทที่เร็วเกินไปอาจทำให้ผลการเรียนต่ำ สิ่งเหล่านี้จะเป็นปัจจัยกระตุ้นทำให้วัยรุ่นเพศหญิงมีความเสี่ยงที่จะเกิดภาวะซึมเศร้ามากกว่าเพศชาย ดังนั้นหากวัยรุ่นหญิงที่มีโอกาสเกิดความเสี่ยงต่อสิ่งเหล่านี้บ่อยก็จะทำให้มีภาวะซึมเศร้าน้อยและมีภาวะซึมเศร้า ไม่แตกต่างจากเพศชายได้ (Alloy, Jacobson, & Acocella, 1999)

สอดคล้องกับการศึกษาของ พาโลซาคารี, อุลลา, อาโร และฮิลเลวี (Parosaari, Ulla, Aro, Hillevi, 1994) ที่ได้ศึกษาผลของระยะเวลาในการหย่าร้างของบิดา มารดาต่อการเกิดภาวะซึมเศร้าในบุตรวัยรุ่นหรือวัยผู้ใหญ่ตอนต้น พบว่า ระยะเวลาของการแยกทางกันของบิดา มารดาจะทำให้บุตรวัยรุ่นเพศชายมีภาวะซึมเศร้ามากกว่าวัยรุ่นหญิง นอกจากนี้แล้ว ผลการเรียนรู้ ฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัว ความผูกพันหรือความขัดแย้งกับบิดา มารดาของบุตร ความสัมพันธ์กับเพื่อนหรือบุคคลอื่น ความใกล้ชิดผูกพัน รวมทั้งการเห็นคุณค่าในตนเอง สิ่งเหล่านี้มีความสำคัญที่ก่อให้เกิดภาวะซึมเศร้าในวัยรุ่นได้ และเนื่องจากปัจจัยบางอย่าง ดังที่กล่าวมาเป็นลักษณะเฉพาะของแต่ละบุคคลและ ครอบครัว บางอย่างไม่สามารถสอบถามอย่างละเอียดได้ จึงทำให้ยากต่อการควบคุมปัจจัยดังกล่าวหรือดำเนินการให้กลุ่มตัวอย่างมีปัจจัยร่วมที่ใกล้เคียงกันได้มาก จึงอาจส่งผลให้การวิจัยครั้งนี้ไม่สอดคล้องกับสมมติฐานที่คาดไว้

สมมติฐานที่ 3 การทำหน้าที่ของครอบครัวสามารถทำนายภาวะซึมเศร้าของนักเรียนวัยรุ่นได้

ผลการวิจัยในครั้งนี้พบว่าการทำหน้าที่ของครอบครัวมีความสัมพันธ์ทางลบกับภาวะซึมเศร้าในนักเรียนวัยรุ่น โดยเฉพาะในครอบครัวหย่าร้างพบว่า การทำหน้าที่ของครอบครัวมีความสัมพันธ์ทางลบกับภาวะซึมเศร้าในนักเรียนวัยรุ่นระดับปานกลางอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ($r = -.60$) และการทำหน้าที่ของครอบครัวสามารถทำนายภาวะซึมเศร้าในวัยรุ่นได้ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ และพบว่าการทำหน้าที่ของครอบครัวในนักเรียนวัยรุ่นที่มาจากครอบครัวหย่าร้างสามารถทำนายภาวะซึมเศร้าในนักเรียนวัยรุ่นได้ร้อยละ 35.1 ในครอบครัวปกติทำนายได้ร้อยละ 12.5 ถึงแม้ว่าภาวะซึมเศร้าของวัยรุ่นจะมีปัจจัยหลายอย่างที่เป็นสาเหตุทำให้วัยรุ่นมีภาวะซึมเศร้า แต่ในด้านการทำหน้าที่ของครอบครัวยังคงเป็นปัจจัยที่สำคัญอย่างหนึ่ง นั่นคือ หากครอบครัวมีการทำหน้าที่ต่อกันได้ดี มีการดูแลซึ่งกันและกัน เอาใจใส่ต่อกัน แต่ละคนในครอบครัวได้แสดงบทบาทของตนเองอย่างเหมาะสม มีการแก้ไขปัญหาร่วมกันเป็นอย่างดี มีพฤติกรรมการแสดงออกอย่างเหมาะสมก็จะช่วยป้องกันการเกิดปัญหาภาวะซึมเศร้าของสมาชิกในครอบครัว โดยเฉพาะ บุตรที่อยู่ในวัยรุ่นได้สอดคล้องกับผลการศึกษาของ เคือนใจ โคตรสมบัติ (2544) ที่ได้

ศึกษาถึงการทำหน้าที่ของครอบครัวกับภาวะซึมเศร้าในนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย โดยพบว่า การทำหน้าที่ทั่วไปมีความสัมพันธ์ทางลบกับภาวะซึมเศร้าในนักเรียนวัยรุ่นระดับปานกลางอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($r = -.540$) และจากการศึกษาของ วิระวรรณ อุประมาณ (2537) ได้ศึกษา การทำหน้าที่ของครอบครัวในครอบครัวของเด็กที่มีภาวะซึมเศร้าและไม่มีภาวะซึมเศร้า โดยเปรียบเทียบกลุ่มละ 50 ครอบครัว พบว่าในครอบครัวของเด็กที่มีภาวะซึมเศร้านั้นมีการทำหน้าที่ของครอบครัวด้านการสื่อสารและความผูกพันทางอารมณ์ไม่เหมาะสมหรือน้อยกว่าเด็กที่ไม่มีภาวะซึมเศร้า

ผลการวิจัยยังพบอีกว่าการทำหน้าที่ของครอบครัวหย่าร้างสามารถอธิบายการเกิดภาวะซึมเศร้าในวัยรุ่นได้ถึงร้อยละ 35.1 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ความสามารถในการทำนามิมากกว่าครอบครัวปกติ แสดงว่าจากสถานการณ์การหย่าร้างของบิดา มารดา อาจทำให้บทบาทหน้าที่ของบิดามารดาเปลี่ยนแปลงไปอาจทำให้บิดา มารดามีสัมพันธภาพต่อกันไม่ดีและส่งผลกระทบต่อสัมพันธภาพกับบุตรหลังจากเกิดการหย่าร้าง

การศึกษาในกลุ่มตัวอย่างครั้งนี้พบว่าในครอบครัวหย่าร้างส่วนใหญ่ นักเรียนวัยรุ่นจะอาศัยอยู่กับญาติพี่น้อง รองลงมาจึงจะพบว่าอยู่กับบิดาหรือมารดาเพียงคนเดียว เนื่องจากกลุ่มตัวอย่างมีจำนวนจำกัดจึงได้เฉพาะกลุ่มตัวอย่างที่อาศัยอยู่กับอย่างน้อยบิดาหรือมารดาคนเดียว เป็นบางส่วนเท่านั้น จึงอาจจะเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้การทำหน้าที่ของครอบครัวมีอิทธิพลต่อภาวะซึมเศร้าในนักเรียนวัยรุ่นที่มาจากครอบครัวหย่าร้างมากกว่าครอบครัวปกติ เพราะการที่ไม่ได้อยู่กับบิดา มารดาหรืออยู่ในการปกครองของผู้อื่นอาจเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้วัยรุ่นมีภาวะซึมเศร้าได้ซึ่งสอดคล้องกับ การศึกษาของ เตือนใจ โคตรสมบัติ (2544) ที่พบว่าวัยรุ่นที่มีเวลาอยู่กับ ครอบครัวในบางโอกาสหรือเวลาที่ไม่นั่นอนมีอัตราภาวะซึมเศร้าสูงกว่าวัยรุ่นที่มีเวลาอยู่กับครอบครัวสม่ำเสมอทุกวัน ดังนั้นการทำหน้าที่ของครอบครัวนักเรียนวัยรุ่นนั้น โดยบุคคลอื่นที่ไม่ใช่บิดาหรือมารดาอาจมีผลกระทบต่อภาวะซึมเศร้าของนักเรียนวัยรุ่นได้แตกต่างกัน นั่นคือ หากครอบครัวใดที่ญาติ พี่น้องมีการทำหน้าที่ได้ดีก็จะทำให้วัยรุ่นมีภาวะซึมเศรำน้อย และเช่นเดียวกับครอบครัวปกติ หากสมาชิกในครอบครัวใดที่ต่างคนต่างอยู่ ไม่สนใจกัน มีการทำหน้าที่ต่อกันไม่ดี ก็อาจทำให้วัยรุ่นมีภาวะซึมเศร้าสูงได้

จากผลการศึกษาในครั้งนี้ แสดงให้เห็นว่าการทำหน้าที่ของครอบครัวเป็นปัจจัยหนึ่งที่สามารถอธิบายการเกิดภาวะซึมเศร้าต่อนักเรียนวัยรุ่นได้ ดังนั้นไม่ว่าผู้ปกครองของนักเรียนวัยรุ่นจะเป็นบิดา มารดา หรือญาติพี่น้องคนอื่น ๆ ก็ตาม หากมีการทำหน้าที่ของครอบครัวตามบทบาทของตนเองได้ดีและเหมาะสม ก็จะช่วยลดภาวะซึมเศร้าของบุตรวัยรุ่นในระดับหนึ่งได้

ข้อเสนอแนะ

1. ด้านปฏิบัติการพยาบาล

1.1 จากการศึกษาครั้งนี้มีข้อค้นพบว่า นักเรียนวัยรุ่นที่มาจากครอบครัวปกติและครอบครัวหย่าร้าง มีการทำหน้าที่ของครอบครัวไม่แตกต่างกัน นักเรียนวัยรุ่นที่มาจากครอบครัวปกติมีภาวะซึมเศร้ามากกว่านักเรียนวัยรุ่นที่มาจากครอบครัวหย่าร้าง และ การทำหน้าที่ของครอบครัวมีอิทธิพลต่อการเกิดภาวะซึมเศร้าในนักเรียนวัยรุ่น ดังนั้นจึงควรมีการปฏิบัติการดูแลครอบครัวดังนี้

1.1.1 พยาบาลที่ปฏิบัติงานเกี่ยวกับครอบครัว จะต้องระลึกไว้ด้วยว่าการหย่าร้างไม่ได้เป็นเพียงสาเหตุเดียวที่จะกระทบต่อนักเรียนวัยรุ่นทำให้มีภาวะซึมเศร้าได้ เพราะจากผลการวิจัยครั้งนี้พบว่าในครอบครัวปกติมีบุตรวัยรุ่นที่มีภาวะซึมเศร้าสูงกว่าครอบครัวหย่าร้าง ดังนั้นจึงอาจมีสาเหตุอื่นที่มีส่วนทำให้วัยรุ่นมีภาวะซึมเศร้าได้อีก โดยอาจเกิดจากสภาพครอบครัวคือในครอบครัวปกติอาจมีการดำเนินชีวิตครอบครัวแบบมีปัญหาอยู่ภายใน เช่น สมาชิกในครอบครัวมีความผูกพันกันต่ำ หรือ มีความขัดแย้งกันภายในครอบครัว เป็นต้น ดังนั้นพยาบาลที่ปฏิบัติงาน เกี่ยวกับครอบครัว จะต้องทำการประเมินถึงการดำรงชีวิตครอบครัวว่ามีปัญหาอะไรที่เป็นสาเหตุ ทำให้บุตรวัยรุ่นมีภาวะซึมเศร้าได้ เพื่อเป็นการหาแนวทางป้องกัน และส่งเสริมให้ครอบครัวเกิดความสมดุล และป้องกันการเกิดภาวะซึมเศร้าของบุตรได้

1.1.2 โรงเรียนควรมีส่วนร่วมในการส่งเสริมสัมพันธภาพของครอบครัว ส่งเสริมการทำหน้าที่ของครอบครัว โดยเน้นให้นักเรียนตระหนักถึงสัมพันธภาพภายในครอบครัว บทบาทการทำหน้าที่ของสมาชิกในครอบครัว เพื่อที่จะช่วยให้นักเรียนวัยรุ่นเกิดการเรียนรู้หลักของการดำเนินการทางพันธกิจของครอบครัวด้วยตนเองต่อไปอย่างมีประสิทธิภาพ และมีความเหมาะสมกับสังคมในปัจจุบันเป็นการเตรียมความพร้อมเพื่อเข้าสู่ผู้ใหญ่ รวมทั้งมีการให้คำแนะนำ โรงเรียนมีการประเมินภาวะซึมเศร้าของนักเรียนทุก ๆ ปี เพื่อเป็นการประเมินหานักเรียนกลุ่มที่เสี่ยงที่จะเกิดปัญหาทางสุขภาพจิต และสามารถหาแนวทางป้องกันแก้ไขได้ทันเวลา

1.1.3 ชุมชนควรมีส่วนร่วมในการส่งเสริมการทำหน้าที่ของครอบครัวโดยตระหนักและเห็นความสำคัญของการทำหน้าที่ครอบครัวว่ามีผลต่อการเกิดปัญหาภาวะซึมเศร้าในบุตรวัยรุ่น โดยจัดการประชาสัมพันธ์ให้ความรู้ เพื่อกระตุ้นให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการหาแนวทางป้องกันการเกิดภาวะซึมเศร้าในบุตรหลานของตนเอง และส่งเสริมให้เป็นแหล่งสนับสนุนทางสังคมแก่ ครอบครัวได้อย่างเหมาะสม

2. ด้านการเรียนการสอน ควรมีการสอนนักศึกษาพยาบาลให้ตระหนักเห็นความสำคัญในการทำหน้าที่ของครอบครัว โดยเฉพาะครอบครัวที่มีพื้นฐานด้านองค์ประกอบครอบครัวที่

แตกต่างกัน มีการสอนถึงการส่งเสริมการทำหน้าที่ของครอบครัวและผลกระทบของการทำหน้าที่ของครอบครัวต่อการเกิดภาวะซึมเศร้าในบุตรวัยรุ่น

3. ด้านการวิจัย

3.1 ควรมีการศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อภาวะซึมเศร้าในวัยรุ่นที่มาจากครอบครัวปกติ นอกเหนือจากการทำหน้าที่ของครอบครัวเพียงอย่างเดียวเช่น สัมพันธภาพของสมาชิกในครอบครัว ผลการเรียนรู้ของวัยรุ่น และวิถีการดำเนินชีวิตจริงของสมาชิกในครอบครัว ในเชิงคุณภาพ เนื่องจากผลการวิจัยครั้งนี้พบว่านักเรียนวัยรุ่นที่มาจากครอบครัวปกติมีภาวะซึมเศร้ามากกว่านักเรียนวัยรุ่นที่มาจากครอบครัวหย่าร้างถึง 2 เท่า

3.2 ควรมีการศึกษาถึงผลของการส่งเสริมการให้ความรู้ในด้านการทำหน้าที่ของครอบครัวต่อการลดภาวะซึมเศร้าของวัยรุ่น

3.3 จากการศึกษาครั้งนี้ได้มุ่งศึกษาเฉพาะกลุ่มวัยรุ่นที่กำลังศึกษาอยู่ในสังกัด กรมสามัญศึกษาและอยู่ในจังหวัดเดียวกันทำให้มีความแตกต่างกันน้อยในด้านวัฒนธรรม ประเพณี ฐานะทางเศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม การศึกษา และสภาพสังคมจึงควรมีการศึกษาถึงอิทธิพลของตัวแปรดังกล่าวต่อการเกิดภาวะซึมเศร้าในวัยรุ่น และขยายกลุ่มตัวอย่างในกลุ่มอื่น เช่น วัยรุ่นที่เรียนสายอาชีพ วัยรุ่นที่ไม่ได้เรียนหนังสือ วัยรุ่นที่อยู่ในวัยทำงาน เพื่อจะช่วยอธิบายและชี้ให้เห็นความชัดเจนของผลการวิจัยมากขึ้น

3.4 การศึกษาความต้องการแหล่งสนับสนุนทางสังคมของครอบครัวต่อการทำหน้าที่ของครอบครัวเพื่อจะเป็นปัจจัยหนึ่งที่ช่วยลดภาวะซึมเศร้าที่เป็นผลมาจากการทำหน้าที่ของครอบครัวที่ไม่มีประสิทธิภาพและป้องกันการเกิดปัญหาทางพฤติกรรมต่อไป

3.5 เนื่องจากการศึกษาครั้งนี้เป็นการวิเคราะห์ผลการวิจัยเกี่ยวกับการทำหน้าที่ของครอบครัวตามการรับรู้ของนักเรียนเท่านั้น จึงควรมีการศึกษาเพิ่มเติมโดยการเปรียบเทียบหรือหาความสัมพันธ์ของคะแนนการทำหน้าที่ของครอบครัวตามการรับรู้ของผู้ปกครองและนักเรียน

3.6 การศึกษาพื้นฐานของครอบครัวภายหลังมีการหย่าร้างว่าจะมีอิทธิพลต่อการเกิดภาวะซึมเศร้าในบุตรวัยรุ่นแตกต่างกันมากน้อยเพียงใด

3.7 การศึกษาเกี่ยวกับระยะเวลาการหย่าร้างของบิดา มารดา ว่ามีผลต่อการทำหน้าที่ของครอบครัว และภาวะซึมเศร้าของนักเรียนวัยรุ่นอย่างไร เพื่อเป็นการเพิ่มความชัดเจนเกี่ยวกับการวิจัยในเรื่องนี้ต่อไป